

Декларацію про запровадження програми «Шахи в школі» (2012 р.); 2) Міжнародна шахова федерація створила у своїй структурі спеціальний підрозділ з питань шкільних шахів, під патронатом якого проводяться всесвітні шкільні олімпіади з шахів, різноманітні конференції та семінари, присвячені проблемам викладання шахів.

На відміну від зазначених вище країн, Україна не запровадила на державному рівні в освітньому процесі уроки шахів. Відсутня в Україні й загальнодержавна цільова програма розвитку шахів, якою б передбачались комплексні заходи, спрямовані на впровадження шахів до шкільної програми, їх популяризацію серед дітей та молоді. До того ж, варто зауважити, що не знайшлося шкільним шахам місця й при розробці концепції Нової української школи (2016 р.), а також і при проведенні реформи системи освіти в цілому.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що використання у вітчизняному навчально-виховному процесі шахової гри є запорукою всебічного розвитку підлітків, формування у них здібностей та якостей, необхідних для подальшого дорослого життя. Проблема впровадження шахів до шкільної програми, на нашу думку, має знайти своє вирішення на загальнодержавному рівні, зокрема, шляхом прийняття єдиної комплексної програми розвитку шкільних шахів.

Список використаних джерел:

1. Яременко Н. В. Класному керівнику: як провести ігри / упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко. Київ : Шкільний світ, 2009. 128 с.

Чурпіга Т.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Київський національний університет культури і мистецтв

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ТРЕГУБОВА В КИЇВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ІНСТИТУТІ КУЛЬТУРИ

Значний внесок у формування вітчизняної виконавської, балетмейстерської та педагогічної школи привніс заслужений артист Української РСР (1956), заслужений діяч мистецтв Української РСР (1964) Микола Іванович Трегубов (1912–1997). Попри те, що творчий доробок М. Трегубова все частіше привертає увагу науковців, педагогічна діяльність майстра залишається поза увагою вітчизняних дослідників і потребує глибокого аналізу.

Після завершення роботи в Одеському театрі опери та балету і плідної творчості в інших мистецьких установах міста М. Трегубов приїжджає до Києва. З 1 вересня 1971 р. він починає викладацьку діяльність у Київському державному інституті культури ім. О. Є. Корнійчука на посаді старшого викладача [2, арк. 12]. Професор К. Василенко, який на той час був заві-

дувачем кафедри хореографії, запропонував М. Трегубову вести одну з найбільш складних дисциплін – «Мистецтво балетмейстера».

Необхідно зазначити, що викладання цього курсу потребує від педагога наявності значного практичного досвіду, бо передавати свої знання може лише той, «...хто має можливість будувати заняття на конкретних прикладах творчої й постановчої роботи» [4, с. 3].

В арсеналі М. Трегубова були академічна хореографічна освіта, 22 балетні партії у виконавському доробку та значний балетмейстерський досвід, що формувалася на прикладах творчості М. Лавровського, Р. Захарова, А. Ваганової, Г. Березової, і налічував понад 52 балетні вистави й хореографічні композиції. М. Трегубов був чудовим педагогом-репетитором, про що неодноразово писала преса ще в період Другої світової війни [3].

Оскільки сучасники розглядали М. Трегубова як видатного балетмейстера-постановника [5], можемо з упевненістю сказати, що своїми професійними знаннями, здобутими в наполегливій праці на ниві мистецтва танцю, безцінним виконавським, балетмейстерським і педагогічним досвідом М. Трегубов був готовий поділитися зі студентами.

Вивчаючи доробок попередників із дисципліни «Мистецтво балетмейстера», М. Трегубов вирішив підготувати нову навчальну програму та методичні рекомендації, що мали б допомогти майбутнім фахівцям оволодіти низкою професійних якостей.

Усього було сформульовано 32 теми, що розраховувалися на весь період навчання. До кожної з них педагог розробив по чотири підтеми, вивчення яких розписав на кожний місяць. У процесі підготовки методичних рекомендацій автор відвів окреме місце ролі фольклору в балетному мистецтві [6, с. 8–15], а також ділився досвідом його використання на лекціях.

М. Трегубов неодноразово згадував, як під час постановки балету «Хустка Довбуша» на музику А. Кос-Анатольського (Львів, 1951) міцно спирався на особливості гуцульських звичаїв і традицій (масові сцени, позитивні герої). Як у процесі інсценізації балету «Алі-Батир» на музику татарського композитора Ф. Яруліна поєднав зразки народного танцю із класичною хореографією, попередньо дослідивши специфіку обрядів та звичаїв татарського народу в Казані. Танці, що стали окрасою балетів «Хустка Довбуша», «Алі-батир», «Сім красунь», М. Трегубов вивчав зі студентами як приклади роботи з фольклорним матеріалом.

Педагог приділяв значну увагу самостійній підготовці. У методичних рекомендаціях обґрунтовувалася важливість самоконтролю, самодисципліни та самостійного оволодіння творчим процесом. У процесі набуття вищезгаданих навичок практичні дії студента, за М. Трегубовим, стають професійними, паралельно розвивається здібність до самостійної реалізації творчого задуму в танцювальних діях. До того ж, самоаналіз і самоосвіта дозволяють митцеві переглядати раніше набуті навички, критично оцінювати свій твір, вносити необхідні корективи.

Майстер сприймав самостійну роботу як рефлексію, що дає можливість студентові, майбутньому хореографові, «переходити від репродуктивної

творчості до продуктивної» [6, с. 1], свідомо створювати якісно новий продукт, а не відтворювати завчені комбінації та варіації. Проте педагог не залишав студента наодинці у процесі вивчення проблемного матеріалу для побудови танцювального твору. Він розкривав основні правила та прийоми гармонійного розвитку композиційних побудов і вигаданих студентом танцювальних засобів. Потім М. Трегубов вислуховував й оцінював самостійні концепції учня. Під час створення сюжету, лексики танцю і всіх виразних засобів – студент діяв абсолютно самостійно.

На лекціях хореограф неодноразово наголошував, що вичерпних порад-рекомендацій із мистецтва балетмейстера немає. Глибокого усвідомлення складних питань композиції студент повинен досягати тільки наполегливим самостійним пошуком.

М. Трегубов вважав, що мистецтво танцю може функціонувати у двох системах: споживацькій (використання вже наявних танцювальних рухів і складання з них композиції) і творчій. Остання передбачала створення виразних засобів танцю шляхом діалектичного узгодження класичної хореографії, фольклору та вільної, взятої з життя, пластики [6, с. 3–4]. Педагог акцентував увагу на тому, що узагальнення – один із головних методів, яким повинен оволодіти майбутній хореограф. Поєднуючи класичний танець, звичайні людські жести, пози, міміку, завдяки цьому методу балетмейстер створює усвідомлені зразки з огляду на формулу: аналіз – абстрагування – конкретизація – синтез.

Важливою професійною якістю майбутнього балетмейстера М. Трегубов вважав здатність відчувати та розуміти музику, самостійно аналізувати інтонаційну, темпо-ритмічну будову твору. Саме завдяки цьому можна знайти образне хореографічне виявлення, адекватне змісту, формі і стилю музики.

М. Трегубов писав, що майбутній балетмейстер має вдосконалювати свій творчий процес як у хореографічній, так і в психологічній площині. Полишаючи готові танцювальні прийоми, здібний постановник надихається своїми душевними переживаннями, відчуттями, що вінчають його професійні знання, та життєвим досвідом [6, с. 5].

Майстер щедро ілюстрував теоретичний матеріал динамічними художніми розповідями. Він неодноразово показував сцену з балету «Втрачені ілюзії», коли Г. Уланова-Коралі в чуттєвому пориві бігла до вікна, аби зупинити свого коханого. Демонстрував він і випадок під час вистави «Бахчисарайський фонтан». Г. Уланова, яка виконувала партію Марії, попри технічні несправності на сцені, достойно закінчила складний трагічний епізод, який у майбутньому увійшов в історію балету як один із кращих.

Протягом навчального процесу М. Трегубов характеризувався справедливістю, доброзичливістю і працьовитістю, адже не уявляв себе поза роботою. На практичних заняттях Микола Іванович був по-своєму вимогливим, усі його студенти працювали незалежно від рівня своїх здібностей. Коли педагог робив зауваження вихованцеві, він ніколи не принижував його особистість. До учнів викладач ставився як до однодумців-друзів, до колег – з повагою. Він радо

підтримував їхні творчі починання навіть за кордоном, відвідуючи міста Вроцлав і Дрезден для перегляду окремих постановок [1, арк. 106].

Власні теоретичні роздуми М. Трегубов поклав в основу книги «Мистецтво балетмейстера», над якою працював багато років, але так і не видав. Незважаючи на це, окремі матеріали праці залишилися в студентів і колег педагога у вигляді записаних лекцій.

Поряд із високим ідейно-художнім рівнем проведення практичних занять керівництво неодноразово відзначало активну участь М. Трегубова в громадському житті інституту. Він відповідав за концертно-творчу діяльність кафедри, очолював гурток народного хорового співу, ставив танці для концертів [2, арк. 12].

За плідну роботу на посадах старшого викладача та виконуючого обов'язки доцента кафедри хореографії 9 липня 1980 р. колегія ВАК СРСР присвоїла М. Трегубову вчене звання доцента кафедри хореографії [2, арк. 15–18; 1, арк. 100–104].

Копітка праця й різні життєві негаразди відбилися на здоров'ї педагога і 27 липня 1988 р. він написав заяву про звільнення у зв'язку з виходом на пенсію. Але 1 вересня 1990 р. М. Трегубов знову прийшов на кафедру, щоб оформитися на чверть ставки. Свою викладацьку діяльність майстер завершив у 1994 р. [1, арк. 69; 2, арк. 20–21].

Кращі традиції вітчизняного балету продовжують колишні студенти М. Трегубова, які сьогодні працюють у мистецьких установах та навчальних закладах різного рівня, керують професійними й самодіяльними колективами не тільки на теренах незалежної України, але й за її межами.

Список використаних джерел:

1. Архів Київського національного університету культури і мистецтв (далі – Архів КНУКіМ), ф. Р – 1516, оп. 1 «Л», спр. 195, 128 арк.
2. Архів КНУКіМ, ф. Р – 1516, оп. 2, спр. 2623, 21 арк.
3. Відвідини у Терпсихори. На пробі балету Львівського Оперного театру // Львівські вісті. – 1944. – 4–5 червня.
4. Захаров Р. В. Сочинение танца. Страницы педагогического опыта / Р. В. Захаров. – Москва: Искусство, 1983. – 224 с.
5. Ліщенко Ю. «А я й не знала, що мені 90 років!» [Електронний ресурс] / Ю. Ліщенко // Високий замок. – 2013. – Режим доступу: <http://wz.lviv.ua/far-and-near/122253-a-ia-i-ne-znala-shcho-meni-90-rokiv>.
6. Трегубов Н. И. Организация самостоятельной работы студентов по курсу «Искусство балетмейстера»: Методические рекомендации / Н. И. Трегубов. – Киев: КГИК, 1987. – 16 с.